

LA POLÍTICA AUDIOVISUAL AL PAÍS VALENCIÀ: UNA APROXIMACIÓ

Joan Josep Bes Portero

INTRODUCCIÓ: EL MARC POLÍTIC I ECONÒMIC

La Direcció General de Mitjans de Comunicació, pertanyent a la Conselleria de Presidència, és la unitat administrativa del govern valencià encarregada de regular, controlar i gestionar pràcticament totes les tasques derivades de la legislació autonòmica valenciana en matèria de comunicació social, les competències de la qual s'atribueixen a la Generalitat Valenciana. Dins d'aquest marc referencial s'ha d'incloure, per suposat, el disseny i desenvolupament de la política audiovisual, encara que des del moment de la seua creació, l'ens públic Radiotelevisió Valenciana ha assolit un paper clau i autònom en la definició del model comunicatiu valencià.

De fet, les polèmiques i lluites polítiques que han acompanyat a la radiotelevisió autonòmica des de les primeres emissions continuen avui produint-se: percentatge i ús del valencià, qualitat de la programació, control polític i manipulació de la informació, model de finançament i gestió dels recursos econòmics, vertebració i identificació del poble valencià, etc. Aquestes qüestions han convertit, sobre tot a la televisió pública valenciana -Canal 9-, en el vertader protagonista de la política audiovisual fins el moment, encara que a hores d'ara els centres d'interès acadèmic i professional estan ampliant-se cap a altres realitats no menys significatives: la potenciació i ajudes a la producció audiovisual valenciana, les emissores de ràdio comercials (d'àmbit local i comarcal), culturals i municipals o bé el fenomen de desenvolupament de la televisió local i la seua regulació.

En l'article 37 de l'Estatut d'Autonomia (juliol de 1982) s'estableixen les competències de la Generalitat Valenciana sobre els mitjans de comunicació social: li correspon el desenvolupament legislatiu i l'execució de radiodifusió i

televisió (37.1) i del règim de la premsa i els mitjans de comunicació en general (37.2), així com la possibilitat de regular, crear i mantenir la seua pròpia radiotelevisió o qualsevol altre mitjà de comunicació social (37.3).

Per tant, des d'una perspectiva política cal incloure bàsicament els instruments legislatius, tant estatals com autonòmics, que configuren el sistema comunicatiu valencià, alhora que cal valorar les seues característiques més importants: s'observa com a element bàsic la complementarietat de la legislació autonòmica respecte de l'Estat, que es concreta amb la concurrència de competències entre ambdues administracions, la titularitat estatal sobre els serveis públics radiotelevisius i sobre la xarxa de difusió, etc.

Després de ser aprovat l'Estatut d'Autonomia, la legislació estatal atorga, mitjançant la Llei Orgànica 12/1982, el traspàs a la Comunitat Autònoma d'aquelles competències de titularitat estatal que estiguin recollides en l'Estatut i que no es troben incloses en l'article 148 de la Constitució Espanyola.

En aquesta Llei Orgànica s'afirma que la potestat autonòmica per desenvolupar les competències atribuïdes s'exercirà mitjançant els corresponents decrets legislatius. Per altra banda, s'indiquen també els principis que haurà d'aplicar la Generalitat Valenciana (informar els poders estatals de la gestió dels serveis i utilitzar criteris d'eficàcia), així com els mecanismes de control que es reserva l'Administració Central (és necessari especificar els recursos financers i existeix la possibilitat de suspendre la gestió dels serveis transferits).

Tanmateix, el traspàs efectiu de competències per als mitjans de comunicació es produeix tres anys després, amb el Reial Decret 1126/1985. En aquest text, la Comissió Mixta de Transferències estableix, ja d'una manera concreta, les funcions de l'Administració Autonòmica i de l'Administració de l'Estat en aquesta matèria.

Respecte a la política audiovisual, a l'Estat li correspon el disseny i control tècnic de la radiodifusió sonora, mentre que el govern valencià haurà d'establir les funcions del règim concessional d'eixe servei públic, consistents en la resolució de sol·licituds i atorgament de concessions, regulació del procediment d'adjudicació i de renovació, pronunciament al voltant dels projectes tècnics, etc. Així mateix, es traspassen les funcions al Registre d'Empreses Radiodifusores.

Finalment, el Reial Decret 329/1988 traspasa a la Generalitat la gestió directa del tercer canal de televisió, ja que les Corts Valencianes havien aprovat, mitjançant la Llei de Creació de Radiotelevisió Valenciana (7/1984), la seua organització i control parlamentari, requisit establert per la Llei reguladora del Tercer Canal (46/1983). En aquest decret es planteja un model de televisió autonòmica molt concret: els valencians podem gestionar directament, i per al nostre àmbit territorial, el tercer canal de televisió, la titularitat del qual és estatal.

Des de la perspectiva econòmica, la Generalitat Valenciana també ha establert alguns criteris i actuacions concretes per als mitjans de comunicació, ja que podem trobar referències en els dos programes econòmics valencians aprovats fins el moment.

En el primer programa econòmic valencià¹ es planteja com a idea fonamental el projecte de la Radiotelevisió Valenciana i el fet de completar el senyal televisiu en tot el territori, en col·laboració amb l'Administració Central, ja que, segons l'article 2n. de la Llei del Tercer Canal (46/1983), l'Estat haurà de proporcionar a les Comunitats Autònomes la infraestructura tècnica de la xarxa de difusió.

També s'afirma que la intervenció econòmica en el camp de la radiodifusió tindrà en aquest període un caràcter complementari de l'activitat desenvolupada pels serveis públics que depenen de l'Administració Central i pel sector privat o institucional concessionari dels mateixos. Caldria afegir, finalment, que en aquest programa econòmic apareix la inversió inicial destinada a engegar el projecte de la RTVV, i que ascendeix a vuit-cents trenta-tres milions de pessetes (per a 1994 s'ha aprovat un pressupost de deu mil vuit-cents milions, dels quals uns set mil sis-cents hauran de ser finançats per la Generalitat Valenciana).

Pel que fa al segon programa econòmic valencià,² en el capítol de desenvolupament de la Radiotelevisió Valenciana es planteja com a objectiu fonamental el reforçament del llaç de comunicació entre el territori autònic, ja que la seua integració passa per l'existència d'infraestructures de mitjans audiovisuals amb usos socials diversos, que contribueixin a una economia més competitiva i a la societat del benestar.

Com es pot apreciar, el factor econòmic adquireix molta importància en la definició del model audiovisual, ja que el document continua afirmant que la necessària connexió amb el sector productiu s'establirà mitjançant les tecnologies de futur i per l'efecte d'arrossegament sobre la producció cultural, educativa i recreativa de béns i serveis que, amb una important demanda interna, puguen tenir impacte en el nostre entorn. Aquest entorn s'haurà d'entendre en un sentit ampli i no d'una manera massa localista, ja que açò impediria fer l'obertura cultural que necessita el nostre aparell productiu.

Respecte a les mesures i activitats concretes per desenvolupar, el programa econòmic planteja la creació de les empreses públiques que presten els serveis de ràdio i televisió, previstes en la Llei 7/1984 de la Generalitat Valenciana, així com provocar l'impacte de la televisió autònoma sobre l'economia valenciana, mitjançant el creixement de la producció audiovisual pròpia i el manteniment del seu nivell tècnic.

1. Programa Econòmic Valencià (1984-1987), Conselleria d'Economia i Hisenda, Generalitat Valenciana.

2. II Programa Econòmic Valencià (1988-1991), Conselleria d'Economia i Hisenda, Generalitat Valenciana, (Prorrogat fins l'actualitat).

Tot i que hem de tenir en compte les interdependències de tots els elements que configuren les polítiques audiovisuals, ens ha paregut pertinent realitzar una aproximació valorativa mitjançant dos nivells operatius: la regulació dels mitjans audiovisuals i els aspectes lingüístics i culturals, per tal de relacionar-los amb l'espai social i comunicatiu valencià. Evidentment, hi ha d'altres temes que han de valorar-se en una anàlisi global, per la qual cosa aquest text tan sols planteja, a mena d'introducció, algunes qüestions i propostes d'estudi.

A. LA REGULACIÓ DELS MITJANS AUDIOVISUALS

Ara intentarem fer una breu descripció i valoració del que ha estat la regulació autonòmica de l'espai audiovisual valencià. Com dèiem abans, la Comunitat Autònoma havia assolit des de l'any 1985 competències concretes en matèria de mitjans de comunicació social.

Amb l'article 37.3 de l'Estatut d'Autonomia s'inicia la definició concreció d'un espai comunicatiu propi, ja que, com dèiem abans, en ell s'afirma que la Generalitat Valenciana podrà regular, crear i mantenir la seua pròpia televisió, ràdio i premsa i, en general, qualsevol mitjà de comunicació social.

Una mica abans, la Llei de creació de la Radiotelevisió Valenciana (7/1984) enceta el disseny del model autonòmic de ràdio i televisió: en el seu preàmbul s'afirma que l'ens públic RTVV constitueix una mostra de la voluntat política d'assumir la responsabilitat de fer avançar la consolidació de l'Administració Autonòmica, així com de prendre consciència de la nostra diferenciació com a poble.

A banda d'establir el marc legislatiu general del model radiotelevisiu valencià, el preàmbul de la Llei de creació finalitza amb el següent objectiu: aprofundir en el caràcter democràtic de la gestió de la radiotelevisió autonòmica, mitjançant l'ampliació de les competències del Consell d'Administració, òrgan elegit directament per les Corts Valencianes i al qual corresponen realitzar la proposta de nomenament del Director General, principal novetat respecte de la legislació estatal i d'altres radiotelevisions autonòmiques.

De tota manera, les acusacions de control polític i de manipulació interessada de la informació són les crítiques més freqüents a la direcció del Canal 9, per la qual cosa sembla que la mesura no ha aconseguit el seu objectiu. Així mateix, aquests principis de democratització i transparència pretenen tenir també el ser reflex en el reduït nombre de membres del Consell d'Administració, en la configuració d'un Consell Assessor o bé en el reforçament dels criteris d'incompatibilitat per als directius de RTVV. Tampoc en aquest cas s'han complert tots els objectius, ja que l'única reforma de la Llei de creació ha estat, precisament, l'ampliació del Consell per tal de trobar un major consens entre els partits polítics i que a hores d'ara encara no ha estat regulat el Consell Assessor previst en la legislació.

Ara per ara, més enllà de les valoracions polítiques (el paper assolit per la Radiotelevisió Valenciana en la consolidació i desenvolupament autonòmics) o de les qüestions comunicatives i culturals (el paper que ha jugat en la potenciació d'un espai propi d'intercanvi de missatges o com a motor de la normalització lingüística i cultural), el principal debat sobre la ràdio i la televisió autonòmiques, que no és altra cosa que una nova versió del debat sobre les televisions públiques, s'ha centrat en el model de gestió i finançament. Davant la situació actual, hi ha formacions polítiques que plantegen, i així queda reflectit en un document³ presentat a la ciutat de València fa poques setmanes, la possibilitat de privatitzar la gestió de la Radiotelevisió Valenciana.

Per altra banda, el parlament autonòmic ha aprovat altres decrets per a regular l'audiovisual. Així, el Decret 40/1989 estableix el procediment de concessió de les emissores de ràdio en FM, una vegada que ha estat aprovada la Llei d'Ordenació de les Telecomunicacions (31/1987) i el Pla Tècnic Nacional. Les característiques més destacades són la descripció d'emissores comercials i culturals, l'obligació d'atorgar una especial protecció i respecte a la recuperació del valencià, basada en el principi d'igualtat de les dues llengües oficials, i els límits imposats tant a la participació estrangera en el capital social (25 %) com a la participació d'un mateix soci en diferents concessions.

Per la seua banda, el Decret 34/1992, sobre concessió d'emissores municipals de radiodifusió sonora, s'ha basat en la Llei d'organització i control de les emissores municipals (11/1991), que regula aquesta modalitat a nivell estatal. Les principals característiques i principis que assenyala el decret per a les corporacions municipals concessionàries són la promoció i protecció lingüística del valencià, una gestió econòmica que inclou els ingressos comercials propis i l'establiment de mecanismes de control sobre l'entitat gestora del servei públic.

Tanmateix, aquesta regulació serà derogada d'ací a poc temps per un nou decret que establirà conjuntament el règim de concessió d'emissores i la seua inscripció en el registre d'empreses de radiodifusió. De fet, un dels motius principals i la principal novetat d'aquesta proposta és donar cobertura jurídica a aquest registre, les competències del qual pertanyen a la Generalitat Valenciana (Decret 1126/1985). A més a més, tracta d'actualitzar i unificar la normativa autonòmica vigent en matèria de radiodifusió i adaptar-la, en alguns casos, a la normativa estatal, sobretot després de l'aprovació del Reial Decret 1273/1992, que regula el procediment de creació de les emissores municipals.

L'esborrany del decret organitza i ordena les característiques dels tres models d'emissora (comercial, cultural i municipal), i deixa obert un altre apartat per a futures regulacions. La seu del registre estarà a la mateixa Direcció General de Mitjans de Comunicació i serà obligatori per a totes les empreses i entitats titulars d'un servei públic de radiodifusió. A més de les dades d'inscripció, hauran de

3. Informe del Partit Popular sobre Canal 9 Televisió Valenciana i les seues alternatives de futur, València, març de 1994.

proporcionar informació sobre la situació econòmica (capital social, vinculació amb altres empreses, etc.), sobre les qüestions tècniques i sobre la programació. De tota manera, aquesta nova regulació no pot amagar alguns problemes que ja comencen a ser evidents en la realitat de la radiodifusió valenciana, tot i que la nostra perspectiva temporal, encara curta, no ens permetrà fer més que valoracions aproximatives.

Tot i que no disposem de dades oficials, les principals crítiques parlen de la necessitat d'incrementar els mecanismes de control per part de l'Administració autonòmica, ja que tant en la fase de concessió com en la d'explotació dels serveis de radiodifusió s'han produït algunes irregularitats (no complir tots els requisits establerts o bé no adaptar-se a la legislació vigent). En la pràctica, la regulació tampoc ha impedit del tot l'existència d'emissores il·legals, la qual cosa ha provocat, sobretot, problemes de tipus tècnic i de cobertura del senyal per a altres emissores.

Finalment, i açò sembla preocupant per a la potenciació de nous espais comunicatius, les emissores comercials d'àmbit local i comarcal i no vinculades a les grans cadenes s'enfronten normalment amb problemes de finançament, la qual cosa implica un descens en la qualitat del producte radiofònic, que acaba per repercutir en les audiències potencials d'aquests mitjans. El manteniment d'aquestes iniciatives no sembla gens fàcil, i obri també molts interrogants respecte al futur de les emissores municipals i culturals, respecte a la potenciació de l'ús del valencià en la ràdio o respecte als models de gestió i finançament.

B. LA POLÍTICA AUDIOVISUAL: ASPECTES LINGÜÍSTICS I CULTURALS

Finalment, caldria afegir el punt de vista lingüístic i cultural en la descripció i valoració de les polítiques audiovisuals, assenyalar les eines principals i les seues característiques. Com hem observat, el desenvolupament de les competències ha adquirit un gran protagonisme i açò té unes repercussions importants, ja que el disseny de l'espai audiovisual valencià ha estat més centrat en el repartiment (concessió tècnica de freqüències), regulació (aparell legislatiu) i definició (models comunicatius) dels emissors comunicatius que no en el desenvolupament d'una dinàmica d'ús en la societat valenciana que tinguera com a objectiu principal la promoció d'uns codis lingüístics i culturals propis.

Respecte a les qüestions culturals, si tenim en compte els documents citats a la introducció, sembla que la vessant econòmica és molt més important en el projecte de desenvolupament de la radiotelevisió autonòmica, mentre que manca un interès concret per la creació d'un espai cultural i comunicatiu propi.

Una altra observació: l'obertura cultural de la qual parla el programa econòmic valencià és necessària en tant que la cultura és dinàmica i s'enriqueix amb l'intercanvi simbòlic entre els pobles, però no podem oblidar que han d'existir prèviament les condicions per a que eixe intercanvi siga possible per a tots. És a

dir, podem fer el mateix raonament, però al contrari: és necessari un aparell productiu de béns i serveis culturals i comunicatius per tal de poder rentabilitzar el nostre espai cultural en el gran mercat d'intercanvi mundial.

Una última eina fonamental per a la política són les idees expressades en el Preàmbul de la Llei de creació de RTVV, on es diu que la creació de mitjans de comunicació valencians és un dels suports precisos i inequívocs del desplegament cultural propi. Continua afirmant que la Generalitat Valenciana, en tant que poder públic, ha de fomentar el desplegament de les peculiaritats del poble valencià i facilitar la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, cultural i social.

Més endavant podem llegir que aquesta llei aprofundeix en el nostre concepte d'autogovern i possibilita una antiga i renovada aspiració del poble valencià: la d'expressar-se i comunicar-se en la pròpia llengua, per a la qual cosa els mitjans de comunicació públics constitueixen el suport idoni i l'evidència de la nostra voluntat política. En el preàmbul d'aquesta llei també s'afirma que es tracta de superar la relació de desigualtat entre les dues llengües oficials, mitjançant la recuperació del valencià en la radiotelevisió autonòmica.

Més enllà de la lletra de la llei, podríem afegir que es configura també com a vehicle de discussió, ja que les afirmacions anteriors no semblen tenir el seu reflex en els percentatges actuals d'emissions en castellà i en valencià. De fet, en el cas de la televisió -Canal 9- encara no s'ha arribat a una programació totalment en valencià, tot i que s'ha realitzat l'esforç en la producció pròpia.

La política lingüística per als mitjans audiovisuals ha estat impulsada per la Conselleria de Cultura, ja que està relacionada amb la hipotètica demanda dels mitjans massius de comunicació. El seu primer referent és l'article 7 de l'Estatut d'Autonomia, on es declara que els dos idiomes oficials són el castellà i el valencià i que tots tenen dret a conèixer-los i utilitzar-los. En l'apartat 2 s'afirma que la Generalitat Valenciana adoptarà les mesures necessàries per garantir el coneixement de les dues llengües, mentre que en l'apartat 6 es diu que la llei delimitarà els territoris en els que predomina l'ús d'una i altra llengua.

La Llei 4/1983, d'Ús i Ensenyament del Valencià, també dedica el seu Títol III a l'ús del valencià als mitjans de comunicació. Concretament, l'article 25 afirma que el Consell vetllarà perquè el valencià tinga una adequada presència a les emissores de ràdio i televisió públiques i privades, fomentarà les manifestacions culturals i artístiques (amb consideració especial per a les desenvolupades en valencià) i recolzarà l'edició i promoció del llibre valencià.

Aquesta política ha centrat l'actuació dels poders públics en el foment, mitjançant subvencions, de l'ús del valencià en els mitjans, encara que amb certes peculiaritats (per exemple segons el tipus d'emissora i la zona de predomini lingüístic on s'ubica).

Amb els precedents anteriors, la Generalitat Valenciana ha establert uns decrets que atorguen subvencions i ajudes anuals per la utilització del valencià als mitjans de comunicació social i per a la producció audiovisual valenciana. El Decret 5/1993 estableix una quantia de trenta milions de pessetes per l'ús del valencià als mitjans de comunicació social. En el cas de les empreses de radiodifusió han de tenir el 50 % de la programació en valencià, quan estiguen situades en zones de predomini lingüístic valencià, o bé promocionar el seu ús i coneixement en les zones de predomini lingüístic castellà.

El Decret 6/1993, amb una quantia de setanta-un milions de pessetes, estableix subvencions per a les produccions audiovisuals, encara que en aquest cas la utilització del valencià tan sol es considera un mèrit. Els beneficiaris són les empreses radicades en el territori autònom i els criteris que es tenen en compte són la rendibilitat del projecte, l'interès cultural o bé la utilització de mitjans tècnics i humans valencians. Aquest tipus d'ajuda va tenir una segona convocatòria (Decret 27/1993), amb una quantia de vora setanta-vuit milions de pessetes, ja que en la primera convocatòria van ser nombrosos els projectes presentats fora del termini legal.

Finalment, respecte a la política de subvencions, caldria destacar la indefinició per a la concessió de les ajudes, ja que depenen de la zona lingüística on s'ubiquen els mitjans de comunicació i a més s'utilitzen criteris molt genèrics, com ara la promoció de l'ús de la llengua. Així mateix, les quantitats no són massa elevades (si les comparem, per exemple, amb el pressupost de la RTVV) i tampoc es té en compte la seua rendibilitat en funció de les audiències assolides o la qualitat dels seus productes.

DOCUMENTS

LEGISLACIÓ ESTATAL

- Llei Orgànica 5/1982, de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana.
- Llei Orgànica 12/1982, sobre transferència de competències de titularitat estatal a la Comunitat Valenciana.
- Llei 46/1983, reguladora del Tercer Canal de Televisió.
- Reial Decret 1126/1985, sobre traspàs de funcions de l'Estat a la Comunitat Valenciana en matèria de mitjans de comunicació.
- Llei 31/1987, d'Ordenació de les Telecomunicacions.
- Reial Decret 30/1988, sobre concessió a la Comunitat Valenciana de la gestió directa del tercer canal de televisió.
- Llei 11/1991, d'organització i control de les emissores municipals de radiodifusió sonora.
- Reial Decret 1273/1992, sobre procediment de creació d'emissores municipals.

LEGISLACIÓ AUTONÒMICA

- Llei 4/1983, d'Ús i Ensenyament del Valencià.
- Llei 7/1984, de creació de l'Entitat Pública Radiotelevisió Valenciana i regulació dels serveis de radiodifusió i televisió de la Generalitat Valenciana.
- Decret 40/1989, del Govern Valencià, pel qual es regula el procediment de concessió d'emissores de radiodifusió sonora en ones mètriques amb modulació de freqüència.
- Decret 34/1992, del Govern Valencià, pel qual es regula el procediment de concessió d'emissores municipals de radiodifusió sonora.
- Decret 5/1993, del president de la Generalitat Valenciana, pel qual es convoquen subvencions per la utilització del valencià en els mitjans de comunicació social.
- Decret 6/1993, del president de la Generalitat Valenciana, pel qual es convoquen subvencions a produccions audiovisuals.
- Decret 27/1993, del president de la Generalitat Valenciana, pel qual es convoquen subvencions a produccions audiovisuals.
- Proposta de Decret pel qual s'estableix el règim de concessió d'emissores i d'inscripció en el registre d'empreses de radiodifusió sonora en ones mètriques amb modulació de freqüència.

BIBLIOGRAFIA

Legislació Bàsica de Ràdio i TV. Madrid: Tecnos, 1988.

BELTRÁN, Adolf; MARTÍNEZ, Àngel. *Periodistes per la democràcia.* València: Generalitat Valenciana, 1993.

El espacio televisivo a partir de la Directiva 89/552 de las Comunidades Europeas. València: Radiotelevisió Valenciana, 1992.

Audiencia y Programación. València: Radiotelevisión Valenciana, 1993.

MARTÍNEZ SOSPEDRA, Manuel. «El ente público Radiotelevisión Valenciana». *Derecho Autonómico Valenciano* [València], vol. 2, (1988). [Generalitat Valenciana].

